

Т. В. Мітроусова

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

I. ОГІЄНКО І ВИДАТНІ ПОСТАТІ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглядаються постаті світового масштабу, чиї праці народжувалися у важкий, кризовий період людства й вплинули на розвиток науки й культури ХХ століття. Найвидатнішим сподвижником українського відродження вважається І. Огієнко – церковний і громадський діяч, митрополит (з 1943), мовознавець, історик церкви, педагог, автор багатьох праць із різних галузей знань. Величезний правдивий антирадянський спадок становить творчість яскравих авторів-емігрантів – І. Багряного, Є. Маланюка, У. Самчука, поліглотів, перекладачів і літераторів, лауреатів багатьох премій – А. Перепаді, Г. Кочура, М. Лукаша та інших. Інтелігенція постійно була під загрозою репресій, безпідставних звинувачень в низькопоклонстві перед Заходом, інакомисленні, українському націоналізмі тощо. Комунізм, який отримав державницький статус й у країнах Східної Європи, на Кубі, в Китаї, створював там великі перепони для розвитку культури, для пізнання справжньої історії свого народу.

У статті змальовано й непростий життєвий і творчий шлях Джеймса Джойса, однієї з найвпливовіших і водночас найсуперечливіших постатей в літературі.

Провідною ідеєю світогляду згаданих видатних представників епохи була національна ідея, яка визначила спрямованість, сенс і зміст усього їхнього життя.

Ключові слова: ХХ століття, національна свідомість, новаторство, еміграція, мистецтво, енциклопедичність знань, світове визнання.

Блукаючи лабіринтами історії, бачиш, що ХХ століття, і так назване сучасниками «століттям насильства», було для української землі занадто складним. Глибокі «зарубини» залишили війни, революційні події, тоталітарна ідеологія, безправ'я людей, геноцид та й незчислене інше – те, що вплинуло негативно й безпосередньо на усі сфери життя української нації. Водночас відбувалося становлення національної свідомості, самоідентифікація в одній політичній площині під назвою «СРСР».

Символом українства став Іван Огієнко (1882-1972 рр.) – людина широких талантів, чия внутрішня невичерпна енергія дозволила йому бути мово- і літературознавцем, поетом, видавцем і редактором, культурним, церковним (прибрав ім'я Іларіон) і державним діячем, мистецтвознавцем, педагогом, перекладачем і палеографом. Він серед постатей, які пройшли непростий життєвий шлях, повний злетів і важких випробувань. Він один з тих, хто наразі ще добре не пізнаний, але чію діяльність нам доведеться переосмислювати й вшановувати в добрій пам'яті нащадків.

Основна частина творів І. Огієнка (а їх є понад дві тисячі публікацій) закордоном. Українці обізнані здебільшого з його роботами, які вийшли після 1991 року. З-поміж них «Історія української мови», «Дохристиянські вірування українського народу», «Тарас Шевченко», «Розп'ятий Мазепа», «Богдан Хмельницький», «Свята Почаївська Лавра», «Наука про рідномовні обов'язки» та інші.

Посилюється інтерес до наукової спадщини І. Огієнка, проводяться огієнківські читання, конференції; з'явилися праці присвячені аналізу публіцистичних творів вченого, різноаспектному аналізу художньої інтерпретації праць, проблем віри, міркування, щодо проблем текстології; огієнкознавство поповнюється

виданнями, здійсненими науковцями Кам'янець-Подільського національного університету (з 20 серпня 2008 року – імені Івана Огієнка) [1-2], науковими розвідками Є. Грицака, С. Сохачької, А. Кононенко, Л. Мовчун, М. Тимошик, І. Тюрменко. Так, зазначається, що вчений основну увагу приділяв дослідженню лінгвістичних аспектів української мови, запровадженню методів навчання української мови. Саме в мові І. Огієнко вбачав «найцінніший скарб», акцентуючи на тому, що «українська нація мусить мати одну, для всіх її частин спільну літературну мову, одну літературну вимову, а також і один усім спільний правопис» [4, с.167].

Невпинна, старанна робота вченого і педагога І. Огієнка призвела до появи різних за характером праць, як-то: навчальної літератури, монографій, словників, досліджень з історії українського друкованого слова. З-поміж найважливіших його праць у царині українського народознавства і мовознавства, написаних здебільшого в еміграції – «Українська літературна мова 16 століття і український Крехівський апостол» (Варшава, 1930), «Складня української мови» (Жовква, 1935), «Повстання азбуки і літературної мови у слов'ян» (Жовква, 1937), «Історія української літературної мови» (Вінніпег, 1951), «Українська літературна мова: Граматичні основи літературної мови» (Вінніпег, 1951), «Український літературний наголос» (Вінніпег, 1952), йому належить і переклад Біблії українською мовою. Художня спадщина І. Огієнка теж, базована на тих засадах, які проголошувались у мовознавчих працях. Серед художнього доробку твори різних жанрів – драми, поеми, легенди, релігійна лірика.

Як нині важко уявити українську гуманітарну науку без творчого доробку одного з найвидатніших сподвижників українського відродження І. Огієнка, так і без інших українських всесвітньо відомих імен, теж у свій час замовчуваних, неоцінених. Творчість таких яскравих авторів-емігрантів – І. Багряного, Є. Маланюка, У. Самчука, В. Барки, Т. Осмачки, О. Олеся та ін. – величезний правдивий антирадянський спадок про нещадні часи, еміграція для яких була трагедією життя. «Розстріляним Відродженням» називають геніальну мистецьку течію, яка намагалася словом боротись проти системи. Тоталітарна машина жорстоко розправилася і з ними.

А чи багато людей чули про Анатолія Перепадю (1935-2008) – поліглот, літератора, неперевершеного перекладача, який презентував українською мовою твори Бальзака, Сент-Екзюпері, Камю, Маккіавеллі, Сервантеса, Петрарки та інших? Він був переконаний: «щоб стати серйозним перекладачем серйозної літератури, потрібно досконало володіти рідною мовою». А. Перепадя – людина величезного масштабу з багатьма державними закордонними нагородами за розповсюдження культур, з орденами Італії, Франції; премію «Сковорода» отримав двічі (надають за найкращий переклад), Кавалер французького Ордену мистецтва і літератури Золотих Пальм. І, на жаль, він майже невідомий в Україні, виключений зі Спілки письменників, звільнений з роботи через підписаний лист на захист Миколи Лукаша.

Геніальний Микола Лукаш (1919-1988) – один із небагатьох у Радянському Союзі, хто перекладав із мови оригіналів, а не російських текстів; переклав понад 1000 видатних творів світової літератури від 100 авторів, із 20 мов, проте не пам'ятав номери свого телефону. Окремої уваги заслуговує переклад «Декамерона», зроблений М. Лукашем архаїчною українською мовою XVII-XIX століть. До всіх приказок і афоризмів Боккаччо він знайшов точні українські відповідники. Крім того, Лукаш мав феноменальне лінгвістичне обдарування і дивовижну ерудицію в галузі зарубіжної літератури. Проте через підтримку засудженого І. Дзюби за книгу «Націоналізм чи русифікація?» Лукаш 20 років не міг друкуватися, не мав стабільного заробітку. А чи знайомі українці з неперевершеними перекладами Миколи Лукаша чи Григорія Кочура?

Григорій Кочур (1908-1994) – видатний український поет-перекладач, володів 31 мовою, історик і теоретик художнього перекладу, лауреат літературної премії імені М. Рильського, Державної премії імені Т. Шевченка. Найближчий соратник М. Рильського, Г. Кочур був неформальним лідером українського перекладацького цеху; в 1943 році разом із дружиною безпідставно заарештований, засуджений до каторжних робіт на вугільних шахтах системи ГУЛАГ м. Інта (Комі АРСР). Але й там Кочур перекладав, писав вірші, спілкуючись з людьми різних національностей, вивчав мови. Наприкінці 60-х років в Україні почалися політичні репресії і Г. Кочур знову потрапляє у «немилість» (до кінця 80-х). У його будинку роблять обшук, не друкують твори, виключають разом із М. Лукашем зі Спілки письменників, вимагають припинити листування із зарубіжними колегами.

Список великих синів і дочок України можна продовжувати з любов'ю і сумом дуже довго – багата наша земля.

Трагічними виявилися й долі О. Мандельштама, М. Гумільова, М. Заболоцького, Є. Зам'ятина, усіх, хто відкрито заявляв про свої переконання і погляди. Так, для більшості, перший з'їзд письменників у 1934 році став, по-суті, з'їздом приречених. Кілька років потому, і кожен третій делегат потрапить за ґрати. В 1934 році до Спілки письменників входило більш ніж 2500 людей, репресовано 2000.

Ідеологічна машина була нещадною і до Б. Пастернака, який у жовтні 1958 року отримав Нобелівську премію з літератури «за видатні досягнення в сучасній ліричній поезії, а також за продовження традицій великого російського епічного роману» (роман «Доктор Живаго»). Твір згодом переклали багатьма мовами, окрім російської; за рішенням Президіуму ЦК організовано кампанію засудження Б. Пастернака – його нагорода «є ворожим по відношенню до країни актом».

Так, після перемоги Радянського Союзу в Другій світовій війні, однією з основних світових ідеологій став комунізм, який отримав державницький статус у країнах Східної Європи, на Кубі, в Китаї та деяких інших країнах. Для післявоєнної Чехії, наприклад, з 1948 роком розпочався період, який спричинив глибинні й тривалі наслідки гноблення з боку комуністичного режиму. В мистецтві культивувався тільки соціалістичний реалізм, що обмежувало публікацію таких видатних письменників, як В. Голан (1905-1980), Я. Заграднічек, Я. Сейферт (1901-1986), Й. Кнап (1900-1973), Я. Дуріх (1886-1962). Багато літераторів залишили свою батьківщину, наприклад, прозаїк Я. Чеп (1902-1974), поети І. Блатни (1919-1990), Е. Гостовський (1907-1973). В. Голан і Я. Сейферт (став першим чехословацьким лауреатом Нобелівської премії в 1984 році), які в своїй творчості об'єднали різні течії європейського авангарду з вітчизняними філософсько-культурними коренями, стали символами чеської поетичної традиції.

По-своєму складним, сповненим суму і болю було творче й особисте життя ірландського письменника ХХ століття Джеймса Джойса, чий експериментально-новаторський характер творчості вплинув на багатьох майстрів пера (В. Фолкнер, Е. Гемінгвей, Ш. О'Кейсі, Л. Дарелл та ін.). Особливий психологізм Джойса засновано на майстерно розробленій їм техніці «потоку свідомості».

Дитинство і юність Джойса припали на доволі важкий період в історії його країни. В Ірландії відбувалася боротьба за незалежність, протистояння католиків і протестантів, і визвольний рух «Ірландське відродження» не був єдиним за своєю суттю. Радикальним лідером за свободу країни, за її самоврядування, був Чарльз Стюарт Парнелл, якого боялися, як англійська влада, так і демократично налаштовані ліберали. Обмовивши спільно з офіційною католицькою церквою Парнелла, англійська влада приборала його з політичної арени, а його смерть розвіяла мрії ірландців на визволення.

Мати Джайса мріяла побачити сина католиком і, на її прохання, він закінчив іезуїтський коледж, де отримав блискучі знання з історії, літератури, філософії. Це дозволило продовжити навчання в Дублінському університеті, вибрати спеціальністю сучасні мови і продовжити досліджувати царину філософії. Він відмовився прийняти духовний сан; у своїх творах Джайс завжди спирався на знання, отримані в католицьких закладах, не забуваючи праці святих отців, філософів, використовуючи як творчий матеріал біблійні сюжети, образи.

Джайса відштовхувала властива націоналістам ідеалізація народу, певне самопоклоніння і мрія побачити етнічну незалежність шляхом відокремленості країни від усього світу. Це й зумовило конфлікти і повний розрив Джайса з дублінської інтелігенцією. Так, будучи ірландцем до самого нутра, з 1904 року і до кінця життя письменник перебував у добровільній еміграції, а топографія Дубліна у дрібницях, образ Ірландії, в минулому і теперішньому, стали основними у художньому світі автора. Однак змальовуючи ірландське життя, Джайс писав англійською мовою, а ставши всесвітньовідомим письменником, він так і не був «прийнятим» на батьківщині.

Ще в юності Джайс зацікавився театром, який відіграв неабияку роль у культурному житті Ірландії. В Дубліні утворився «Літературний театр»; співзасновником і активним учасником, який мріяв розворушити почуття національної гідності, став драматург і поет В. Йейтс. Юний Джайс присвятив свої натхненні статті театру і драматургії: «Драма і життя» ('Drama and Life', 1960), «Нова драма Ібсена» ('Ibsen's New Drama', 1901), «День натовпу» ('The Day of the Rabblement', 1901), «Каталіна» ('Catalina', 1903), «Оскар Вайлд: поет Саломеї» ('Oscar Wilde: the Poet of 'Salome', 1909), «Боротьба Бернарда Шоу з цензором» ('Bernard Shaw's Battle with the Censor', 1909). Захопившись театром, Джайс і себе спробував у драматургії. Влітку 1900 він пише п'єсу «Блискуча кар'єра» ('A Brilliant Career'), рукопис якої не зберігся, але відомо, що написана вона була під враженням від драми Ібсена «Ворог народу».

Драма одразу ж визначається Джайсом як найвища форма мистецтва. Драма має справу з основними і вічними законами буття, а література з мінливими. Драма розумілася письменником як «взаємодія пристрастей», «розвиток», і не слід «обмежувати драму сценою; драма може бути зображена на картині так само, як вона може бути проспівана чи зіграна». Обов'язковою є передача «людських сподівань, бажань і ненависті». Драматизмом сповнене існування людей в оповіданнях «Дублінці», величезною драмою постане «Улісс» Джайса.

Мистецтво як основна форма вираження життя, в системі естетичних поглядів Джайса реалізується в понятті «епіфанія». В церковній лексиці слово позначає «богоявлення»; Джайс використовує його для позначення моментів духовного прозріння людини, найвищої концентрації його душевних сил, яка дозволяє зануритись у сутність явища, пізнати його.

У цьому процесі Джайс виділяє три етапи, що відповідають трьом основним властивостям краси. Він визначає їх, використовуючи термінологію Фоми Аквінського, як «*integritas, consonantia, claritas*» – суцільність, гармонія, прозріння. «Епіфанії» по-різному передані в оповіданнях, романах, однак кожного разу вони є правдивими моментами і надто яскравими картинами реальної драматичної дійсності.

Вихи мистецької еволюції Дж. Джайса відбиті у творах різних форм – віршах, оповіданнях, романах, п'єсі: «Епіфанії» ('Eriphanies' 1901-1903), «Камерна музика» ('Chamber Music', 1902-1906 – збірка віршів), «Портрет митця» ('A Portret of the Artist', 1904, 7 январа), «Свята контора» ('The Holy Office', 1904),

«Дублінці» ('Dubliners', 1904-1914), «Газ з пальника» ('Gas From A Burner', 1912), «Джакомо Джойс» ('Giacomo Joyce', 1911-1914), «Герой Стівен» ('Stephen Hero' – прототип роману «Портрет митця замолоду»), «Портрет митця замолоду» ('A Portrait Of The Artist As A Young Man', 1907-1914), «Вигнанці» ('Exiles', 1914-1915), «Улісс» ('Ulysses', 1914-1921), «Вірші, пенні за штуку» ('Poems Pennyeach', 1927), «Се, дитя» ('Ecce Puer', 1932), «Фіннеганів Помин» ('Finnegans Wake', 1922-1939).

Створивши збірку оповідань «Дублінці», Джойс пояснював, що його метою було «написати розділ з духовної історії країни». Він обрав Дублін, оскільки місто є «центром паралічу». Видавцям не подобалася така характеристика і вони вимагали покращення тексту. Джойс заявляв, що тексти, створені на основі сюжетів, взятих із самого ірландського життя і переданих «у неприкрашеному стилі» (за що майже готовий наклад «Дублінців» було знищено видавцями).

У квітні 1918 року в американському журналі «Літл рев'ю» почалася публікація розділів «Улісса» і продовжувалася до кінця 1920 року. Журнал закрили, звинувачуючи його видавця в публікації непристойностей.

«Улісс» – роман про один день на семистах сторінках. Своїм романом Джойс створив новий жанр – оповідь, де головним героєм є автор. Роман пов'язано із «Одіссеєю» Гомера: всі 18 епізодів перегукуються з певними гомерівськими подіями за змістом і тематикою. Якщо Одіссей Гомера – цар, відважний воїн і мандрівник, то головний герой Джойса – єврей Блум, рекламний агент. Якщо Пенелопа – символ жіночої вірності, то Моллі Блум – пряма її протилежність, саме навколо її невірності розгортаються основні події роману. До речі, Блум з'явився з суміші образів Хантера (який колись запросив додому, пригостив часм і відігрів Джойса), старого друга Ф.Дж. Бірна та італійського протеже Джойса Італо Свево.

За словами автора кожен епізод пов'язано з певним органом людського тіла, тому роман – це тіло. З часу написання «Улісса», одні дослідники стверджували, що роман занадто є натуралістичним, інші, що в романі простежується зв'язок із давніми філософськими поглядами на людину як мікрокосм, центральну ланку життя на землі, навколо якої розгортаються події. Насправді письменнику цікавим був внутрішній світ людини, думки, почуття, зв'язок поведінки із роздумами. У цьому побачили паралелі із Фройдом, який наробив галасу своїми відкриттями в освіченому середовищі Європи. «Потік свідомості» – рушійна сила і особливість роману «Улісс» – дозволив автору використати безліч тем, філософських ідей, а також автобіографічних епізодів.

У Сполучених Штатах навколо видання цього роману (як і видання збірки оповідань «Дублінці») виникла серія скандалів. З Джойсом відмовлялись працювати друкарні, «Улісса» було заборонено цензурою, видавці, що наважились його оприлюднити, мали сплачувати чималі штрафи, твір публічно спалювали. Вихід роману став у літературному житті справжнім вибухом (все ж, справжній повний текст «Улісса» попаде до «читача» після зняття усіх заборон тільки у 2034 році (про що читаємо у дисертації К.Л. Тулли-Нідлер [7]). В Ірландії «Улісс» оприлюднили майже через сорок років після першодруку. Е. Паунд колись захоплено проголосив, що все людство, об'єднавшись, має прославити «Улісса», а хто цього не зробить, нехай займе місце серед розумово неповноцінних. А от письменник Р. Олдінгтон заявив, що вплив Джойса може виявитися згубним. Буревій емоцій, породжених «Уліссом», не вщухає ще й досі. Наприклад, дослідник творчості Джойса і перекладач названого роману російською мовою С. Хоружий стверджує, що неможливо уявити всю систему поезики «Улісса»: вона неосяжна. Крім того, що роман дуже великий, він ще й відзначається небуваюлою концентрацією і фантастичним розмаїттям усіляких художніх засобів, прийомів літературної техніки» [5].

Що ж стосується останнього роману «Фіннеганів Помин» – це найбожевільніший, найпотужніший, найризикованіший експеримент в історії світової літератури, написаний осліпим автором (а дослідники на цей роман, за словами Джойса, витратять все своє життя), який людство дуже довго буде перетравлювати.

Що чує уві сні сплячий герой (а може й герої?) «Фіннеганового Помину»? Незрозумілий «злочин», нібито скоєний Ірвікером у Фенікс-парку, – причина його страждань та безкінечного розслідування в романі, «там розсипана, на цей момент, тисяча та одна історія, всі розказані про одне й те саме» [6, с.5]. Спрямованість письменника на процес творчості, а не на результат, призводить до гри, що розгортається на лексико-граматичному, фонетичному, словотвірному рівнях, й розгортається як авторська концепція художньої світобудови. Щоб розібратися зі смисловою невизначеністю у межах того чи іншого персонажа, палімпсестичною оповіддю на тлі взаємонакладання фантастично-географічного, оніричного, міфологічного, інфернального, автор пропонує десятки мов у поміч.

Резонанс творчості Джойса відчувається і сьогодні, майже через століття після його смерті (!), і не тільки на території Британії. У липні 1998 року редакційна колегія, в Modern Library, відділення в Random House, з 10 письменників, критиків, редакторів, об'явила список 100 найкращих романів ХХ століття. Шанувальники Джойса радійте! – «Улісс» на першому місці, «Портрет митця замолоду» – на третьому і, яким би дивним і нечитабельним не здавався «Фіннеганів Помин», – він попав у сотню – він на 77-му місці.

На сьогодні одну з найуспішніших музичних обробок твору Джойса зробив Джон Кейдж – своєю Roaratorio: An Irish Circus on Finnegans Wake в 1976-му; британська співачка Кейт Буш, яка отримала визнання завдяки своєму експериментальному та еkleктичному музичному матеріалу (поєднання альтернативної поп-музики, арт-року, фольклорних мотивів), вставила частину монолога Моллі у пісню «The Flower of Mountains» (альбом 'Director's Cut', 2011); цікавим виявився літературно-музичний експеримент на джойсові теми (альбом Леоніда Федорова), в якому Анрі Волохонський (поет, прозаїк, перекладач, драматург, філософ, вчений-еколог) презентує частини свого перекладу «Фіннеганового Помину».

Відомі й три художніх фільми, знятих за романом «Улісс»: 'Ulysses' (Улісс) – 1967 р. (фільм було заборонено в Ірландії до 2001 р.), 'Nora' (Нора) – 2000 р., 'Bloom' (Блум) – 2003 р. (у процесі роботи над фільмом продюсер/режисер Шон Уолш перечитав «Улісс» 400 разів). Найвідомішим фільмом залишаються «Мертві» (1987) Джона Хьюстона за оповіданнями зі збірки «Дублінці».

Отже, ХХ століття принесло не тільки найстрашніші події й режими в історії людства, страждання, біль, а й породило авторитетних світових новаторів у науці, літературі й мистецтві, які творили на тлі соціальної і національної боротьби, залишаючись справжніми патріотами, вірними своїй справі.

Список використаних джерел:

1. Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : науковий збірник. Сер. Історична та Філологічна. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2006. Вип. III. 284 с.
2. Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : науковий збірник. Сер. Історична та Філологічна. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2007. Вип. IV. 340 с.
3. І. Огієнко (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / упоряд., авт. передмови і коментарів М.С. Тимошик. 2-е вид., випр. Київ : Наша культура і наука, 2004. 436 с.

4. Огієнко І. Для одного народу один правопис! Наші правописні непорозуміння. *Рідна мова*. 1933. Ч. 5. С. 161-170.
5. Хоружий С.С. Как сделан «Улисс»: Приемы поэтики Дж. Джойса. *Диалог. Карнавал. Хронотоп*. Витебск, 1993. №1/2. С. 52-66.
6. Joyce J. A Portrait of the Artist as a Young Man and Dubliners / introd. and notes by Kevin J.H. Dettmar. New York : Barnes & Noble Classics, 2004. 464 p.
7. Tully-Needler K. Last Word in Art Shades: The Textual State of James Joyce's Ulysses: a dissertation for the degree Master of Arts / University of Indiana, 2007. 231 p.

The article deals with the personalities of a world import, whose works appeared in a difficult, crisis period of humanity and influenced the development of science and culture of the XX century. Now it is difficult to imagine the Ukrainian humanities without the works of one of the prominent fellow-fighters for Ukrainian revival I. Ohiienko – a churchman and a public figure, a metropolitan (since 1943), a linguist, a church historian, a teacher, an author of many works in different fields of knowledge. Enormous and truthful anti-Soviet heritage form the works of brilliant authors-immigrants – I. Bahriany, E. Malaniuk, U. Samchuk, of the polyglots, the translators and the literary men, the laureates of many awards – A. Perepadia, H. Kochur, M. Lukash and many others. The cultural workers had to create within tough limits, depicting the advantages of «socialist way of life». The poets, prose writers, painters, musicians, literary critics were under the threat to be groundlessly accused of servility before the West, of heterodoxy, of Ukrainian nationalism, etc. The Soviet authority hoped with the help of repressions to stop the growth of opposite public mood. The Communism, which gained the state status in the countries of Eastern Europe, Cuba, China and some others, made for them great obstacles for cultural development, for true history of their nations, the atmosphere of endless pressure and persecution.

The article also considers complicated life and artistic development of James Joyce, one of the most influential and at the same time the most contradictory writer in literature, the alumnus of Jesuits, the renegade in his native land, the cosmopolite and immigrant. The resonance of his works is observed even today, as Joyce is at the root of modernist and postmodernist literature as an author of the novel №1 of the XXth century – an encyclopaedia of styles and techniques of writing, a language play.

The main idea of prominent representatives of the epoch was national idea, which formed their outlook, determined orientation, sense and content of their lives.

Key words: XX century, national awareness, innovation, emigration, art, encyclopaedic knowledge, world recognition.

Отримано: 24.09.2018 р.